

MART 2026

Kadın Yoksulluğu

Yoksulluk ve Hak İhlalleri
Kesişiminde Kadın Olmanın Bedeli

8 Mart Dünya Kadınlar Günü
Bilgi Notu

açıkalan

DERİN
YOKSULLUK
AĞI

Açık Alan Derneği'nin girişimidir.

Künye

HAZIRLAYANLAR:

Aylin PERVANE DÜZENLİ
Ela HOROZOĞLU
Göknur KARA
İrem GÜNŞEN
Kardelen GÜNEY
Zeynep KURT

KATKIDA BULUNANLAR:

Önder UÇAR
Özlem YALÇINKAYA

DERLEYEN:

İrem GÜNŞEN

TASARIM:

İrem GÜNŞEN

İçindekiler

1.Özet

2.Giriş

3.Kadın Yoksulluğunun Çok Boyutlu ve Kesişimsel Doğası

- 3.1 Yoksulluğun Çok Boyutluluğu ve Kadın Deneyimi
- 3.2 Kesişimsellik: Kırılganlıkların Bileşik Etkisi

4.Güncel Verilerle Türkiye'de ve Dünyada Kadın Yoksulluğu

- 4.1 Türkiye'de Kadın Yoksulluğu: Mevcut Durum
- 4.2 Dünyada Kadın Yoksulluğu: Küresel Eğilimler

5.Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

- 5.1 Bakım Yükü ve Zaman Yoksulluğu
- 5.2 Ev İçi Ücretsiz Emeğin Görünmezliği
- 5.3 İşgücü Piyasasında Ayrımcılık ve Güvencesizlik
- 5.4 Eğitime Erişimde Eşitsizlikler
- 5.5 Yaşam Alanlarının Güvensizleşmesi ve Kentsel Yoksulluk
- 5.6 Sıkışmışlık Hissi: Yoksulluk ve Şiddetin Kısır Döngüsü

6.Kamunun Yükümlülüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

- 6.1 Uluslararası Sözleşmeler ve Devletin Yükümlülükleri
- 6.2 İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmenin ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Daraltılmasının Etkileri
- 6.3 "Aile Yılı" Söylemi: Kadını Bakım Verene İndirgeyen Politikalar
- 6.4 Sosyal Yardımların ve Sosyal Politikaların Yetersizliği
- 6.5 Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Üretme Eksikliği

7.Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

- 7.1 Acil Müdahale Alanları
- 7.2 Yapısal Politika Önerileri
- 7.3 Uluslararası İyi Uygulama Örnekleri
- 7.4 Türkiye'den İyi Uygulama Örnekleri

8.Sonuç

9.Kaynakça

Özet

Bu bilgi notu, kadın yoksulluğunu yapısal bir toplumsal cinsiyet ve insan hakları ihlali olarak ele almaktadır. Derin Yoksulluk Ağı olarak 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde yayımladığımız bu çalışma, sürekli bir kriz durumu olan yoksulluğun kesişimsel doğasını ve kadınların bu krizi deneyimleme biçimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Kadın yoksulluğu; gelir yetersizliğinin ötesinde, zaman yoksulluğu, bakım yükü, eğitime ve sağlığa erişimde eşitsizlikler, siyasal temsil eksikliği ve şiddet gibi faktörlerle iç içe geçen çok boyutlu bir krizdir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı %32,5 ile erkeklerin yarısı düzeyinde kalırken (TÜİK, 2024), kadınlar erkeklerden 4,6 kat daha fazla ücretsiz bakım emeği üstlenmektedir (ILO, 2022). Üniversite mezunu kadınlar dahi erkek meslektaşlarından ortalama %17,4 daha az kazanmaktadır (TÜİK, 2024).

Bu bilgi notu Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesinin ve 6284 sayılı Kanun'un pratikte dar çerçeveli şekilde uygulanmasının kadın yoksulluğunu nasıl derinleştirdiğini, "Aile Yılı" gibi kampanyalarla kadının yalnızca annelik ve bakım veren rollerine indirgenmesinin ekonomik özerkliği nasıl zayıflattığını tartışmaktadır. Çalışma yerel yönetimlerin sosyal politika üretmedeki eksikliklerinden yaşam alanlarının güvensizleşmesine, yoksul kadınların kamusal alana katılımının kısıtlılığından bu kısıtlanmanın yarattığı psikososyal tahribata kadar geniş bir perspektifte kadın yoksulluğunun çok boyutluluğunu ele almaktadır.

Son bölümde, Türkiye'de kadın yoksulluğunu bitirmek için acil müdahale alanları, yapısal politika önerileri ve hem uluslararası hem de Türkiye'den iyi uygulama örnekleri derlenmiştir. Bogotá'nın Bakım Blokları'ndan Viyana'nın toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemesine, İzmir'in Anahtar Kadın Çalışmaları Bütüncül Hizmet Merkezi 'ne kadar pek çok model, kadın yoksulluğuyla mücadelede yol göstericidir.

Giriş

Kadın yoksulluğu, yalnızca hane gelirinin belirli bir eşiğin altında kalmasıyla ölçülebilecek basit bir ekonomik gösterge değildir. Bu, kadınların yaşamın tüm alanlarında—eğitimden sağlığa, istihdamdan siyasal katılıma, güvenlikten boş zamana kadar—karşılaştıkları sistematik dezavantajların bileşik etkisiyle üretilen çok boyutlu bir krizdir (Lister, 2004). Yoksulluk, kadınların insan haklarından tam, eşit ve onurlu biçimde yararlanmasının önündeki başlıca engellerdendir.

Derin Yoksulluk Ağı olarak 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde yayımladığımız bu bilgi notunda, kadın yoksulluğunu bir "kader" ya da bireysel bir talihsizlik olarak değil, bir insan hakları ihlali ve toplumsal cinsiyet tartışması olarak ele alıyoruz. Bu yaklaşım, sorunun kaynağının bireysel yetersizlikler değil, yapısal eşitsizlikler, ayrımcı politikalar ve toplumsal cinsiyet körü uygulamalar olduğunu ortaya koymaktadır. Kadın yoksulluğu, kadının insan haklarının sistematik olarak ihlal edilmesi olarak algılanmalıdır. Çünkü yoksulluk, yalnızca bir gelir eksikliği değil, aynı zamanda onurlu bir yaşam sürme hakkının elinden alınmasıdır.

Kadınlar yoksulluğu erkeklerden farklı deneyimler. Yoksulluk, kadınlar için yalnızca gelir eksikliği anlamına gelmez; aynı zamanda zaman yoksulluğu (bakım yükü nedeniyle kendine ayıracak zaman bulamama), temsil yoksulluğu (karar alma mekanizmalarında yer alamama), güvenlik yoksulluğu (şiddete maruz kalma riskinin artması) ve umut yoksulluğu (yaşam koşullarının değişmeyeceğine dair sıkışmışlık hissi) anlamına gelir.

Kadın Yoksulluğunun Çok Boyutlu ve Kesişimsel Doğası

Yoksulluğun Çok Boyutluluğu ve Kadın Deneyimi

Yoksulluk, yalnızca gelir temelli dar bir çerçeveden çıkarılarak, insanın temel kapasitelerini gerçekleştirmesinin önündeki çok boyutlu engeller olarak anlaşılmalıdır (Sen, 1999). Kadınlar için bu engeller, erkeklerin deneyimlediği yoksulluktan niteliksel olarak farklıdır ve daha derindir.

Gelir Yoksulluğu: Kadınlar, erkeklere kıyasla daha düşük ücretli işlerde çalışmakta, kayıt dışı istihdama daha fazla itilmekte ve işgücü piyasasına katılım oranları daha düşük kalmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlığını zayıflatarak yoksulluk riskini artırmaktadır (ILO, 2024).

Zaman Yoksulluğu: Kadınların ücretsiz bakım emeğine ayırdıkları süre, erkeklerin ayırdığı sürenin katbekat üzerindedir. Türkiye'de kadınlar günlük ortalama 4 saat 35 dakikayı hanehalkı ve bakım işlerine ayırırken, bu süre erkekler için yalnızca 53 dakikadır (TÜİK, 2024). Bu eşitsiz dağılım, kadınların ücretli işte çalışma, eğitim görme, sosyalleşme ve dinlenme gibi temel insan faaliyetleri için zaman bulmasını engeller.

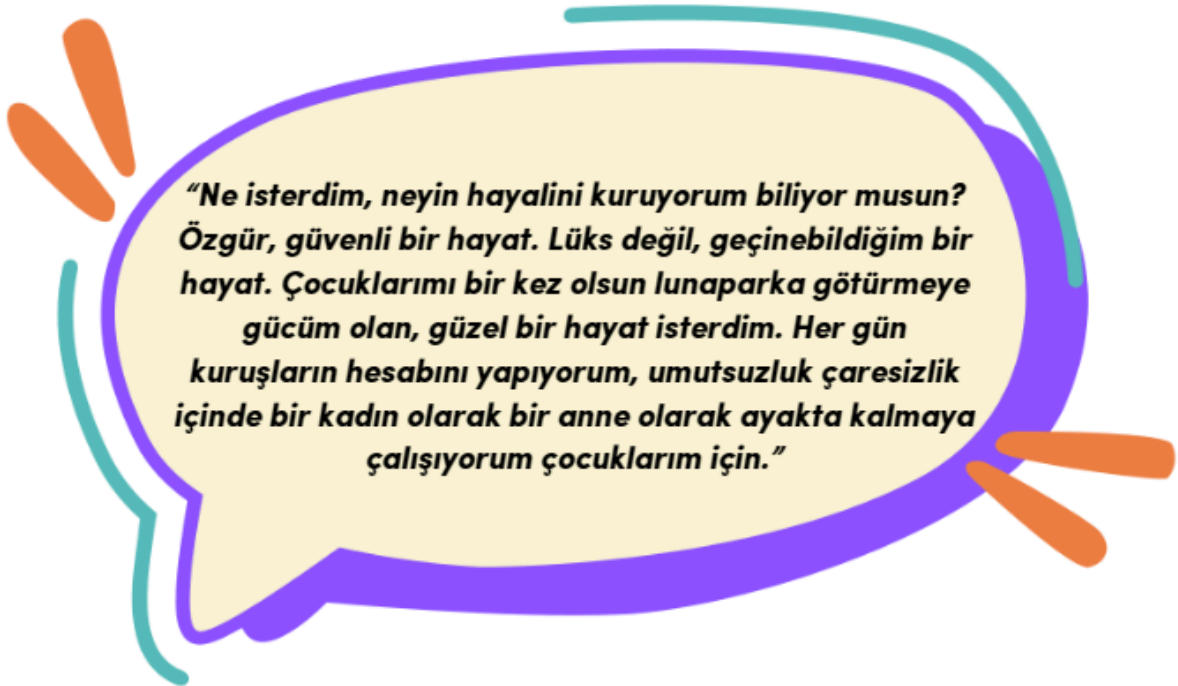
Hizmetlere Erişimde Yoksulluk: Yoksulluk koşullarında yaşayan kadınlar, sağlık hizmetlerine, kaliteli eğitime, adalet mekanizmalarına ve sosyal hizmetlere erişimde erkeklere ve daha varlıklı yaşayan bireylere kıyasla çok daha büyük engellerle karşılaşmaktadır. Örneğin, kırsal bölgelerde yoksulluk koşullarında yaşayan kadınların doğum öncesi bakım hizmetlerine erişimi sınırlı kalabilmektedir (UN Women, 2021).

Karar Alma Mekanizmalarına Katılım Yoksulluğu: Yoksulluk, kadınların siyasal katılımını ve karar alma süreçlerinde yer almasını doğrudan sınırlar. Siyasete katılmak için gereken zaman, maddi kaynak ve sosyal sermayeden yoksun olan yoksul kadınlar, kendilerini ilgilendiren politikaların belirlenmesinde söz sahibi olamazlar (OECD, 2021).

Kadın Yoksulluğunun Çok Boyutlu ve Kesişimsel Doğası

Yoksulluğun Çok Boyutluluğu ve Kadın Deneyimi

Mekânsal Yoksulluk: Kadınların yaşadıkları coğrafi ve fiziksel çevre, yoksulluğun derinleşmesinde belirleyici bir faktördür. Yoksul mahallelerde, kırsal alanlarda veya kentsel çeperlerde yaşayan kadınlar; güvenli ulaşım, nitelikli konut, altyapı hizmetleri (su, kanalizasyon, elektrik), kreş ve sağlık merkezleri gibi temel kamusal hizmetlere sınırlı erişimle karşı karşıya kalmaktadır. Mekânsal ayrışma ve kentsel eşitsizlikler, kadınların istihdam olanaklarına, eğitime ve sosyal ağlara erişimini kısıtlayarak çok boyutlu yoksulluğu pekiştirmektedir. Ayrıca güvensiz kamusal alanlar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski, kadınların kamusal mekânı kullanma kapasitesini daraltmakta ve toplumsal yaşama katılımlarını sınırlandırmaktadır.

-Ş., İstanbul, Kadın, 31 yaşında

Kadın Yoksulluğunun Çok Boyutlu ve Kesişimsel Doğası

Kesişimsellik: Kırılganlıkların Bileşik Etkisi

Kesişimsellik kavramı, bireylerin aynı anda birden fazla ayrımcılık biçimiyle (cinsiyet, etnisite, sınıf, engellilik, göçmenlik statüsü vb.) karşı karşıya kalabileceğini ve bu ayrımcılıkların bileşik etkisinin, tek başına her bir ayrımcılık türünden farklı ve daha yoğun bir dezavantaj yarattığını vurgular (Crenshaw, 1989; Hooks, 1984).

Kadın yoksulluğunu kesişimsel bir perspektifle analiz ettiğimizde karşımıza çıkan bileşik etkilere maruz kalan bazı gruplar şunlardır:

- Kırtsalda Yaşayan Kadınlar: Türkiye'de kırsalda yaşayan kadınlar, etnik ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yoksulluğun kesiştiği noktada çok katmanlı bir dezavantaj deneyimlemektedir. Özellikle mevsimlik tarım işçiliği gibi güvencesiz istihdam biçimlerinde yoğunlaşan bu kadınlar, hem düşük ücret hem de sosyal güvenceden yoksunlukla karşı karşıyadır.
- Engelli Kadınlar: Engelli kadınlar, hem engellilik temelli ayrımcılık hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle işgücü piyasasının dışında kalma, eğitime erişememe ve şiddete uğrama riski en yüksek gruplardan biridir (UN Women, 2021).
- Tek Ebeveynli Haneler: Çoğunluğu kadınlar tarafından yönetilen tek ebeveynli haneler, yoksulluk riskinin en yüksek olduğu hane tipleridir. Bu haneler, hem tek gelir kaynağına sahip olmanın ekonomik baskısı hem de bakım yükünün tek başına üstlenilmesinin yarattığı zaman yoksulluğu ile mücadele etmektedir (Buğra & Keyder, 2006).
- Göçmen ve Mülteci Kadınlar: Göçmen ve mülteci kadınlar, yasal statü sorunları, dil bariyeri, sosyal ağlardan yoksunluk ve ayrımcılık gibi faktörler nedeniyle işgücü piyasasında en kırılgan konumda yer alırlar. Çoğunlukla kayıt dışı, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalırlar (ILO, 2020).

Kesişimsellik perspektifi, kadın yoksulluğuyla mücadelede "tek boyutlu" politikaların yetersiz kalacağını, farklı kadın gruplarının özgül ihtiyaçlarını hedefleyen çok boyutlu ve bütüncül yaklaşımların zorunlu olduğunu göstermektedir.

Güncel Verilerle Dünyada ve Türkiye'de Kadın Yoksulluğu

Dünyada Kadın Yoksulluğu: Küresel Eğilimler

Kadın yoksulluğu, yalnızca Türkiye'ye özgü değil, küresel bir sorundur. Ancak sorunun boyutu ve derinliği, coğrafyalara ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına göre farklılaşmaktadır.

Küresel Ücret Farkı:

2024 yılı itibarıyla küresel düzeyde kadın çalışanlar, erkeklerin kazandığı her 1 dolar karşılığında ortalama 77 sent kazanmaktadır (ILO, 2024). Mevcut hızla ilerleme devam ederse, cinsiyetler arası ücret farkının kapanması için 257 yıl gerekeceği tahmin edilmektedir (WEF, 2024).

Bakım Emeği:

Dünya genelinde bakım işlerinin %75'i kadınlar tarafından ücretsiz olarak yerine getirilmektedir. Bu emeğin parasal değerinin yıllık en az 10,8 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir (ILO, 2022). COVID-19 pandemisi, kadınların üzerindeki bakım yükünü daha da artırarak mevcut eşitsizlikleri derinleştirmiştir.

Yoksulluk ve Aşırı Yoksulluk:

Dünya genelinde aşırı yoksulluk içinde yaşayan yetişkinlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. 15-49 yaş arasındaki her 10 aşırı yoksul yetişkinden 6'sı kadındır (UN Women, 2021). Mevcut eğilimler devam ederse, 2030 yılına kadar 340 milyondan fazla kadın ve kız çocuğu aşırı yoksulluk içinde yaşayacaktır.

Sektörel Ayrışma:

Kadınlar, düşük ücretli ve güvencesiz sektörlerde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, sağlık ve bakım sektöründe kadınlar çoğunluğu oluşturmasına rağmen, eğitim ve deneyim kontrol edildiğinde erkeklerden ortalama %24 daha az kazanmaktadır (ILO & WHO, 2022).

Teknolojik Dönüşüm ve Kadın İstihdamı:

OECD'nin 2022 tarihli "Yapay Zekanın Kadınların Çalışma Hayatına Etkileri" raporuna göre, kadınlar yüksek teknoloji ve yapay zeka gibi geleceğin sektörlerinde erkeklere kıyasla çok daha az temsil edilmektedir. Bu durum, orta sınıf kadınlar arasında gelecekte yoksullaşmanın artabileceğine işaret etmektedir (UNESCO/OECD/IDB, 2022).

Güncel Verilerle Dünyada ve Türkiye'de Kadın Yoksulluğu

Türkiye'de Kadın Yoksulluğu: Mevcut Durum

Türkiye'de kadın yoksulluğu, yapısal eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet temelli roller nedeniyle derinleşerek devam etmektedir. TÜİK ve uluslararası kuruluşların verileri, tablonun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

İşgücüne Katılım ve İstihdam:

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması 2024 sonuçlarına göre, 15 yaş ve üzeri nüfusta kadınların işgücüne katılım oranı %35,8, istihdam oranı ise %32,5'tir. Erkeklerde bu oranlar sırasıyla %71,4 ve %66,9'dur (TÜİK, 2025). Kadın istihdam oranı, erkeklerin yarısından daha düşüktür. Yaklaşık 10 milyon kadın, büyük ölçüde bakım sorumlulukları nedeniyle işgücü piyasasının dışında kalmaktadır.

Yarı Zamanlı ve Güvencesiz İstihdam:

Kadınlar, erkeklere kıyasla daha yüksek oranda yarı zamanlı çalışmaktadır. 2024 verilerine göre kadınlarda yarı zamanlı çalışma oranı %18,3 iken, erkeklerde bu oran %9'dur (TÜİK, 2025). Kadınlar işgücü piyasasında çoğunlukla:

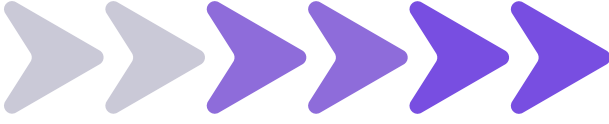
- Kayıt dışı,
- Düşük ücretli,
- Sosyal güvenceden yoksun işlerde yoğunlaşmaktadır.

Kayıt dışı çalışanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmakta, bu da onları sosyal güvenlik hakkından, emeklilik güvencesinden ve işsizlik sigortasından mahrum bırakmaktadır (KEİG, 2023).

Ücret Eşitsizliği:

Cinsiyetler arası ücret farkı, eğitim seviyesi yükseldikçe kapanmamakta, aksine devam etmektedir. TÜİK 2024 "İstatistiklerle Kadın" bültenine göre:

- Üniversite mezunu kadınlar, erkek meslektaşlarından ortalama %17,4 daha az kazanmaktadır.
- İlkokul mezunu kadınlar ise erkeklerden %13,2 daha az gelir elde etmektedir (TÜİK, 2024).

"Anelik ücret cezası" olarak adlandırılan olgu, Türkiye'de belirgindir: Çocuk sahibi kadınlar, çocuksuz kadınlara kıyasla ortalama %11 daha az kazanmaktadır (ILO, 2022).

Bakım Yükü ve Zaman Kullanımı:

Kadınların hanehalkı ve aile bakımı için harcadığı süre, erkeklerin 4,6 katıdır. TÜİK Zaman Kullanım Araştırması'na göre:

- Kadınlar: Günlük ortalama 4 saat 35 dakika
- Erkekler: Günlük ortalama 53 dakika

Bu eşitsiz dağılım, kadınların işgücü piyasasına katılımını, kariyer ilerlemesini ve ücret artışını doğrudan sınırlamaktadır (TÜİK, 2024).

Çocuk Sayısı ve İstihdam İlişkisi:

EUROSTAT (2020) verilerine göre Türkiye'de çocuk sayısı arttıkça kadın istihdamı düzenli olarak azalmaktadır:

- Çocuğu olmayan kadınların istihdam oranı: %32,8
- Bir çocuğu olan kadınlar: %35,1
- İki çocuğu olan kadınlar: %29,6
- Üç ve daha fazla çocuğu olan kadınlar: %23,1

Bu veriler, çocuk sahipliğinin kadın istihdamı üzerindeki olumsuz etkisini açıkça göstermektedir.

Eğitim ve Yoksulluk İlişkisi:

Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artmakla birlikte, eğitilmiş kadınlar dahi erkeklerle eşit ücret alamamakta ve cam tavan engeliyle karşılaşmaktadır. WEF Global Gender Gap 2024 raporuna göre Türkiye, kadınların üst düzey rollerdeki temsili bakımından 146 ülke arasında 133. sırada yer almaktadır (WEF, 2024).

Sosyal Güvenlik Kapsamı:

Kadınlar, düşük işgücüne katılım oranları, yüksek kayıt dışı istihdam ve kesintili çalışma nedeniyle erkeklere kıyasla önemli ölçüde daha düşük sosyal güvenlik kapsamına sahiptir. Bu durum, kadınların yaşlılıkta yoksulluk riskini artırmakta ve ekonomik bağımlılığı pekiştirmektedir (UN Women, 2024).

Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

Kadın yoksulluğu, tek bir nedene indirgenemeyecek kadar karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu bölümde, yoksulluğu üreten ve derinleştiren temel faktörler analiz edilmektedir.

Bakım Yükü ve Zaman Yoksulluğu

Bakım emeği—çocuk, yaşlı, hasta ve engelli bakımı ile ev işleri—dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenilen, ücretsiz ve görünmeyen bir emektir. Bu emek, toplumsal yeniden üretimin ve ekonominin temelini oluşturmasına rağmen, ulusal hesaplarda yer almaz, değersizleştirilir ve kadınların omzuna görünmez bir yük olarak bindirilir (Fraser, 2016).

Türkiye'de kadınlar, erkeklerden 4,6 kat daha fazla zamanı ücretsiz bakım işlerine ayırmaktadır (ILO, 2022). Bu durum, kadınların:

- İşgücü piyasasına katılmasını,
- Tam zamanlı ve güvenceli işlerde çalışmasını,
- Kariyer ilerlemesi kaydetmesini,
- Mesleki eğitim ve kişisel gelişim faaliyetlerine zaman ayırmasını,
- Sosyalleşmesini ve siyasal katılımında bulunmasını

doğrudan engellemektedir. Zaman yoksulluğu, gelir yoksulluğuyla birleştiğinde, kadınlar için içinden çıkılması güç bir kısır döngü yaratmaktadır.

Gelir Gruplarına Göre Farklılaşan Bakım Yükü:

Bakım yükü tüm kadınları etkilemekle birlikte, etkisi gelir gruplarına göre farklılaşmaktadır:

- Alt gelir grubu kadınlar: Bakım hizmetini piyasadan satın alma imkânına sahip değildir. Kamusal bakım hizmetlerine erişimleri sınırlı olduğu için ya işgücü piyasasının dışında kalırlar ya da kayıt dışı, düşük ücretli, ev eksenli işlerde çalışmak zorunda kalırlar.
- Üst ve orta-üst gelir grubu kadınlar: Bakım hizmetlerini ücretli olarak temin edebilmekte ve bu sayede istihdama katılabilmektedir (Durmaz Bodur, 2023).

Türkiye'de 15-64 yaş arası kadınlar arasında "ev işleri ve bakım nedeniyle işgücüne dahil olmayanların" oranı, en alt gelir grubunda en üst gelir grubuna göre yaklaşık üç kat daha fazladır (Durmaz Bodur, 2023).

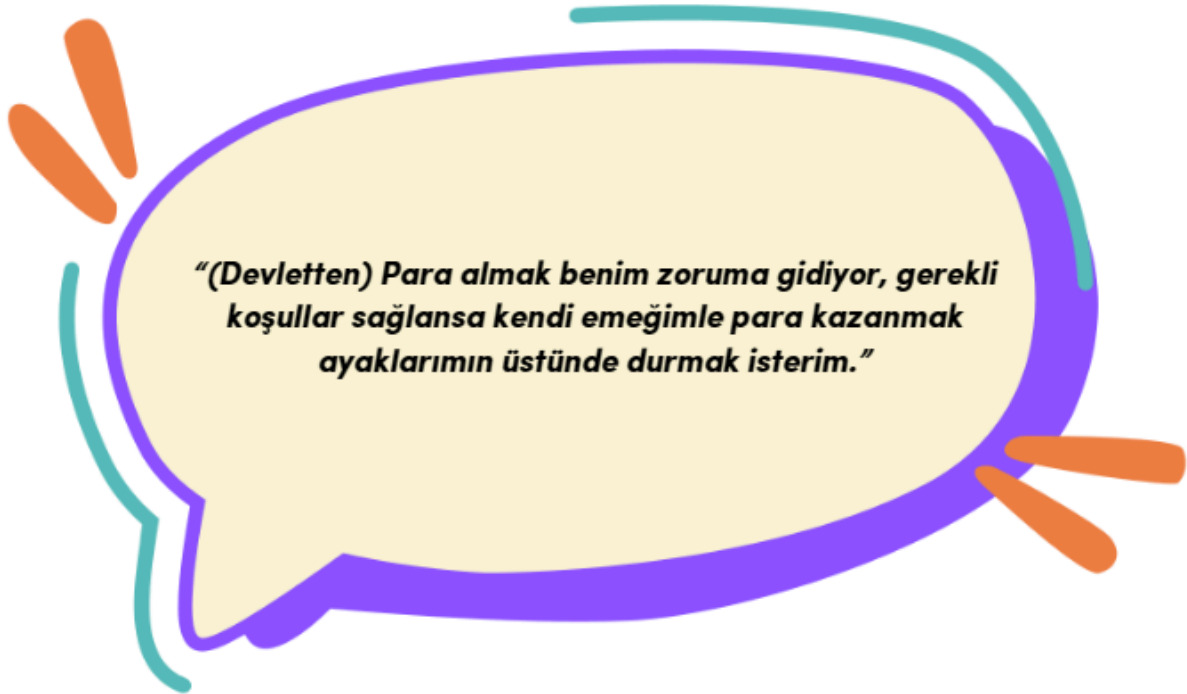
Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

Ev İçi Ücretsiz Emeğin Görünmezliği

Ev içi ücretsiz emek, yalnızca bakım işlerini değil, yemek yapma, temizlik, alışveriş, tamir, bahçe işleri, ev idaresi gibi hanehalkının yeniden üretimi için gerekli tüm faaliyetleri kapsar. Bu emeğin ekonomik değeri, milli gelir hesaplarına dahil edilmediği için görünmezdir. Oysa bu emek olmadan, ücretli emeğin varlığı ve ekonominin işleyişi mümkün değildir.

Türkiye'de kadınların ev içi ücretsiz emeğe ayırdığı süre, günde ortalama 4 saat 35 dakikadır. Bu, yılda yaklaşık 1.672 saate, 40 yıllık çalışma hayatında ise 66.880 saate tekabül etmektedir. Bu emek karşılığında kadınlar herhangi bir ücret, sosyal güvence veya emeklilik hakkı elde edememektedir.

Ev içi ücretsiz emeğin görünmezliği, kadınların ekonomik bağımlılığını pekiştirmekte, yoksulluk riskini artırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmektedir.

-Ş., İstanbul, Kadın, 31 yaşında

Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

İşgücü Piyasasında Ayrımcılık ve Güvencesizlik

Kadınlar, işgücü piyasasında çok boyutlu ayrımcılığa maruz kalmaktadır:

Yatay Ayrışma: Kadınlar, eğitim, sağlık, bakım, hizmet sektörü gibi "kadın işi" olarak kodlanmış, genellikle daha düşük ücretli ve daha az prestijli sektörlerde yoğunlaşmaktadır (OECD, 2022).

Dikey Ayrışma (Cam Tavan): Kadınlar, yönetim ve karar alma pozisyonlarında yeterince temsil edilmemektedir. WEF Global Gender Gap 2024 raporuna göre Türkiye, üst düzey yönetici pozisyonlarındaki kadın temsili açısından 146 ülke arasında 133. sıradadır.

Ücret Ayrımcılığı: Aynı işi yapan kadınlar, erkeklerden daha düşük ücret almaktadır. Bu ayrımcılık, eğitim ve deneyim düzeyi kontrol edildiğinde dahi devam etmektedir (TÜİK, 2024).

Güvencesiz İstihdam: Kadınlar, erkeklere kıyasla daha yüksek oranda:

- Kayıt dışı çalışmakta,
- Yarı zamanlı, çağrı üzerine, ev eksenli gibi güvencesiz istihdam biçimlerinde yoğunlaşmakta,
- Sosyal güvenlik haklarından yoksun kalmakta,
- İşten çıkarılmaya karşı daha korumasız olmaktadır (ILO, 2024).

Ev eksenli çalışanların neredeyse tamamını kadınlar oluşturmaktadır. Bu çalışma biçimi, kadınları iki yönlü bir sömürüye maruz bırakmaktadır: Hem ev işlerini yapmak ve bakım emeği sağlamak hem de düşük ücretle ücretli bir işte çalışmak zorunda kalırlar. Üstelik tüm bunları yaparken kamusal alana çıkma imkânı bulamadan özel alana hapsolurlar (KEİG, 2013).

Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

Eğitime Erişimde Eşitsizlikler

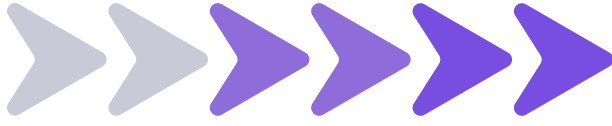
Eğitim, yoksullukla mücadelede en güçlü araçlardan biri olmasına rağmen, kız çocukları ve kadınlar eğitime erişimde erkeklere kıyasla daha fazla engelle karşılaşmaktadır. Bu engellerin temelinde ataerkil toplumsal normlar, ekonomik kısıtlılıklar ve bakım yükü bulunmaktadır.

Eğitime Erişimi Engelleyen Faktörler:

- Kısıtlı ekonomik imkanlarda, ailelerin öncelikli olarak erkek çocukların eğitimini desteklemesi
- Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi
- Kız çocuklarının ev işleri ve kardeş bakımı için okuldan alınması
- Okulların uzak olması ve ulaşım sorunları
- Güvenlik endişeleri ve cinsel taciz korkusu
- Engelli kız çocuklarına yönelik eğitim olanaklarının yetersizliği

Eğitimdeki Eşitsizliklerin Yoksullukla Bağlantısı:

- Düşük eğitim düzeyi, kadınları düşük ücretli, güvencesiz işlere mahkûm etmektedir.
- Eğitimsiz kadınların işgücüne katılım oranı daha düşük, kayıt dışı çalışma olasılığı daha yüksektir.
- Eğitimsizlik, kadınların haklarını bilmesini ve talep etmesini engeller.
- Düşük eğitim düzeyi, kadınların şiddet karşısında ekonomik bağımsızlıkla ayrılma imkânını ortadan kaldırır.

"Küçükken sınıf öğretmeni olmak isterdim. Okulda görünce öğretmenimi çok özenirdim. Ama olmadı işte, kız çocuğuyum diye okutmadılar."

-S., İstanbul, Kadın, 29 yaşında

"Kendimi tükenmiş hissediyorum. Her gece düşünmekten uyuyamıyorum. Yarın çocuklarıma ne yedireceğim, yiyecek bir şey bulabilecek miyim bunu düşünüp duruyorum. Sürekli düşünmekle geçiyor zamanımız sabah akşam. Hayatta kalmaktan başka bir şey düşünemiyorum. Hayattaki tek hedefim tek amacım çocuklarımla okutmak. Onlar okusunlar, meslek sahibi olsunlar ki benim yalnız başıma bin bir zorlukla verdiğim mücadeleyi vermek zorunda kalmasınlar, düşünmeden uyuyabilsinler."

-S., İstanbul, Kadın, 34 yaşında

Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

Yaşam Alanlarının Güvensizleşmesi ve Kentsel Yoksulluk

Kentsel dönüşüm projeleri, rant odaklı kent politikaları ve yetersiz sosyal konut uygulamaları, yoksul kadınların yaşam alanlarını giderek daha güvensiz ve yaşanmaz hale getirmektedir.

Barınma Sorunu:

Yoksul kadınlar, artan kira fiyatları ve yaşam maliyetleri karşısında:

- Sağlıksız, kaçak yapılarda yaşamak zorunda kalmakta,
- Kentsel dönüşüm projeleriyle merkezden çepere itilmekte,
- Deprem riski taşıyan binalarda yaşamaya devam etmekte,
- Ev sahibi olma imkânından yoksun kalmaktadır.

Kentsel Hizmetlere Erişim:

Yoksul kadınların yaşadığı mahallelerde:

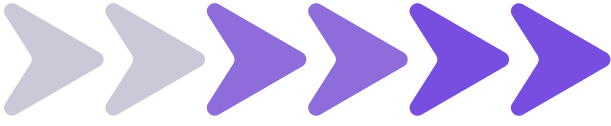
- Toplu taşıma hizmetleri yetersizdir, bu sebeple işe, okula, hastaneye ulaşım zordur.
- Güvenli park, yeşil alan, çocuk oyun alanları yok denecek kadar azdır.
- Sağlık ocakları, kreşler, sosyal tesisler gibi kamusal hizmetler yetersizdir.
- Altyapı sorunları (yol, kaldırım, kanalizasyon) yaşam kalitesini düşürür.

Güvensizlik:

Yoksul kadınlar, yaşadıkları mahallelerde:

- Aydınlatmasız sokaklar,
- Yetersiz güvenlik önlemleri,
- Taciz ve şiddet riski,
- Toplumsal baskı ve denetim

gibi nedenlerle kamusal alanda var olmakta zorlanır, evlerine ve mahallelerine sıkışır kalırlar. Bu durum, kadınların hareket özgürlüğünü kısıtlayarak işgücüne katılım, eğitim ve sosyalleşme imkânlarını daha da daraltır.

“Bu mahalleyi hiç sevmiyorum. Çok güvensiz tekinsiz bir yer. Çocuklarımı parka götürdüğümde bile etrafta çok rahat şekilde uyuşturucu içen insanlar görüyorum. İki oğlum var, çocuklarımı bu ortamda büyütmek istemiyorum.”

-Ş., İstanbul, Kadın, 31 yaşında

“Çok umutsuzum, çaresizim. Düşünmekten uyuyamıyorum, yiyip içemiyorum, hiçbir şey yapamıyorum. Mahalle çok güvensiz, evden dışarı çıkmaya korkuyorum.”

-S., İstanbul, Kadın, 34 yaşında

Kadın Yoksulluğunu Derinleştiren Faktörler

Sıkışmışlık Hissi: Yoksulluk ve Şiddetin Kısır Döngüsü

Yoksulluk, kadına yönelik şiddetin hem nedeni hem de sonucudur. Ekonomik bağımlılık, kadınları şiddet karşısında daha kırılgan hale getirirken, şiddet de kadınların yoksulluktan çıkışını engeller.

Yoksulluk → Şiddet

Ekonomik bağımlılık, kadınları şiddet uygulayan partnerlerine karşı daha savunmasız kılar. Yoksul kadınlar:

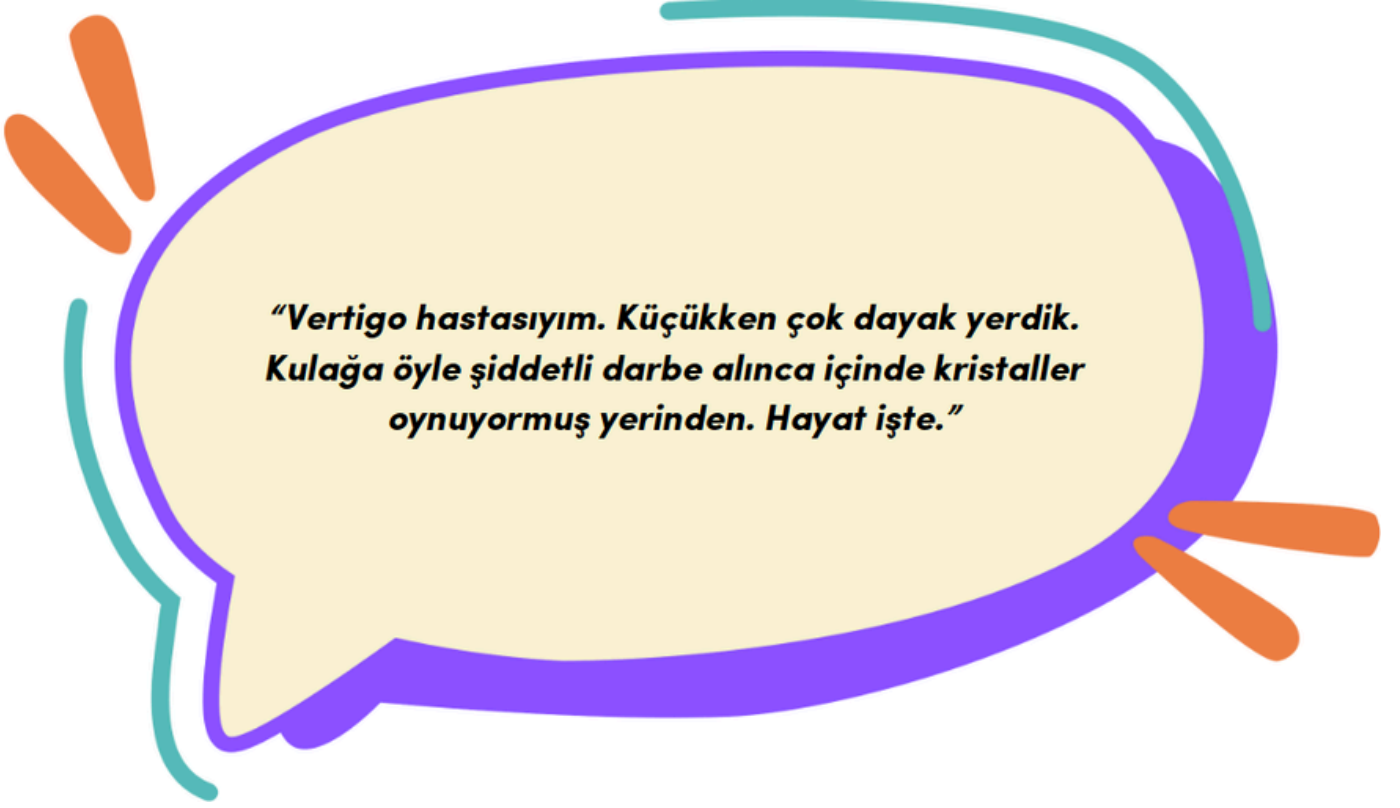
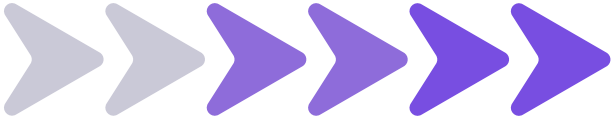
- Şiddet gördüklerinde ayrılacak ekonomik kaynağa sahip olmadıkları için "şiddete katlanmak" zorunda kalırlar,
- Boşanma durumunda yoksulluk nafakası alamama veya düşük nafaka nedeniyle daha da yoksullaşırlar,
- Sığınma evlerine başvursalar dahi, sığınma evinden çıktıktan sonra kalıcı konut ve iş bulma imkânları sınırlıdır.

Şiddet → Yoksulluk

Şiddet, kadınların yoksullaşmasına doğrudan yol açar:

- Şiddet nedeniyle işe devam edememe, işten ayrılma veya işten çıkarılma,
- Şiddetin yarattığı fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları nedeniyle tedavi masrafları ve işgücü kaybı,
- Boşanma sürecindeki hukuki masraflar,
- Şiddet nedeniyle evini terk etmek zorunda kalmanın yarattığı barınma sorunları ve ek masraflar,
- Çocukların tek başına bakımı nedeniyle artan yük ve azalan çalışma süresi.

Bu kısır döngü, kadınlar için "sıkışmışlık hissi" yaratır: Bu ortamda kadının ne şiddetten kurtulacak ekonomik gücü vardır ne de "şiddete katlanarak" yoksulluktan çıkabileceği bir yol. Bu sıkışmışlık, kadınların psikolojik sağlığını olumsuz etkilemekte, umutsuzluğa ve depresyona sürüklemekte, yaşamdan beklentilerini tüketmektedir (Lister, 2004).

“Vertigo hastasıyım. Küçükken çok dayak yerdik. Kulağa öyle şiddetli darbe alınca içinde kristaller oynuyormuş yerinden. Hayat işte.”

-S., İstanbul, Kadın, 29 yaşında

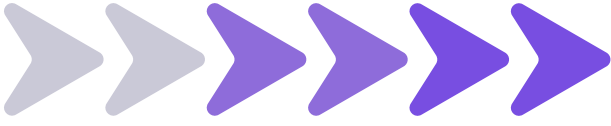
Kamunun Yükümlülüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

Kadın yoksulluğuyla mücadele, yalnızca sivil toplumun veya hayırsever bireylerin çabasıyla çözülebilecek bir sorun değildir. Bu, devletin ulusal ve uluslararası hukuktan doğan temel yükümlülüklerinden biridir. Ancak Türkiye'de izlenen politikalar, bu yükümlülükleri yerine getirmekten uzak olduğu gibi, çoğu zaman kadın yoksulluğunu derinleştirici bir etki yaratmaktadır.

Uluslararası Sözleşmeler ve Devletin Yükümlülükleri

Türkiye, kadınların insan haklarını güvence altına alan pek çok uluslararası sözleşmeye taraftır. Bu sözleşmeler, devlete kadın yoksulluğuyla mücadele konusunda bağlayıcı yükümlülükler getirmektedir:

- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW): Türkiye'nin 1985 yılında taraf olduğu CEDAW, kadınlara karşı ayrımcılığı tanımlamakta ve devletlere bu ayrımcılığı ortadan kaldırma yükümlülüğü getirmektedir. Sözleşme'nin 11. maddesi, istihdam alanında kadınlara eşit haklar sağlanmasını; 13. maddesi ise ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında ayrımcılığın önlenmesini düzenler (UN, 1979).
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri:
 - Eşit Ücret Sözleşmesi (No. 100): Eşit değerde işe eşit ücret ilkesini düzenler (ILO, 1951).
 - Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi (No. 111): İstihdam ve meslekte ayrımcılığın önlenmesini düzenler (ILO, 1958).
- Avrupa Sosyal Şartı: Türkiye'nin onayladığı Avrupa Sosyal Şartı, çalışma hakkı, adil ücret hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ailenin korunması hakkı gibi pek çok sosyal ve ekonomik hakkı güvence altına almaktadır (Council of Europe, 1961).
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH): Türkiye'nin de imzaladığı SKH'lerin 5. hedefi (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) ve 8. hedefi (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), kadın yoksulluğuyla mücadeleyi doğrudan ilgilendirmektedir. SKH 8.5, "2030'a kadar kadınlar ve erkekler dahil tüm kadın ve erkekler için tam ve üretken istihdam ve insana yakışır işe erişim ve eşit işe eşit ücret sağlanması" hedefini koymaktadır (UN, 2015).

Bu uluslararası yükümlülükler, devletin kadın yoksulluğuyla mücadelede yalnızca pasif bir seyirci değil, aktif bir politika üretici ve uygulayıcı olmasını gerektirmektedir.

“Bir tek seçim zamanları görüyorlar bizi. Ondan hariç görmüyorlar. Görünmeziz resmen. Gidiyorum yardım istemeye, destek istemeye. Yapacak bir şey yok deyip gönderiyorlar. Evet onlar bizi görmüyorlar, ama biz bu görünmezlikle var olmaya çalışıyoruz.”

-S., İstanbul, Kadın, 34 yaşında

Kamunun Yükümlülüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmenin ve 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Daraltılmasının Etkileri

İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi), kadına yönelik şiddeti bir insan hakkı ihlali olarak tanımlayan ve devletlere bu konuda kapsamlı yükümlülükler getiren uluslararası bir sözleşmedir. Türkiye, sözleşmeyi imzalayan ilk ülke olmasına rağmen, Mart 2021'de Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle sözleşmeden çekilmiştir.

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ile kadın yoksulluğu arasındaki ilişki, ilk bakışta doğrudan ekonomik bir düzenleme olmadığı için zayıf görünebilir. Ancak durum, insan hakları çerçevesi ile analiz edildiğinde bu iki olgu arasında derin, yapısal ve çok boyutlu bir ilişki olduğu ortaya çıkar.

İstanbul Sözleşmesi'nin iptali, kadın yoksulluğunu besleyen koruyucu ve önleyici mekanizmaların ortadan kaldırılması anlamına gelir. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmenin kadın yoksulluğu üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri şunlar oldu:

Şiddet, Kadınları İş Gücünden Koparmaktadır

Fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kalan bir kadının çalışma hayatına devam etmesi son derece zorlaşmaktadır. Şiddet, işe konsantre olamamaya, devamsızlığa, iş kaybına ve dolayısıyla gelir kaybına yol açmaktadır. Sözleşme'nin öngördüğü koruyucu tedbirler (sığınma evleri, acil yardım hatları, ücretsiz hukuki ve psikolojik destek) olmadan, kadınlar şiddet ortamından kurtulamaz ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanamazlar.

Ekonomik Şiddetle Mücadelede Zaafiyet

İstanbul Sözleşmesi, "ekonomik şiddeti" de açıkça bir şiddet türü olarak tanımlamaktadır. Bir kadının çalışmasına engel olmak, gelirene el koymak, zorla çalıştırmak gibi eylemler sözleşme kapsamında ele alınmaktadır. Sözleşme'den çekilmeyle birlikte, ekonomik şiddetle mücadelede kullanılan bu uluslararası hukuki dayanak ve farkındalık zemini zayıflamıştır.

Sığınma Evleri ve Sosyal Destek

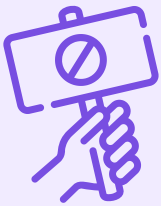
Sözleşme, şiddet mağduru kadınlar için yeterli sayıda, erişilebilir ve donanımlı sığınma evleri açılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu evler, kadınların şiddetten uzak, güvenli bir ortamda yeniden hayatlarını kurmaları, mesleki eğitim almaları ve iş bulmaları için hayati öneme sahiptir. Sözleşme'nin bağlayıcılığının ortadan kalkması, bu hizmetlerin niteliğinin ve niceliğinin korunmasını ve geliştirilmesini siyasi iradenin insafına bırakmıştır. Bu da yoksul ve şiddet mağduru kadınların sığınabileceği limanları daraltmıştır.

Caydırıcılığın Azalması

Sözleşme, şiddet faillerine yönelik caydırıcı cezalar ve etkin kovuşturma mekanizmaları öngörüyordu. Sözleşme'nin çekilmesi, ulusal mevzuatın bu uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırdı. Bu durum, failler için caydırıcılığı azaltarak kadınların daha güvencesiz bir ortamda yaşamasına neden oldu. Güvencesizlik, özellikle yoksul kadınlar için, şiddete karşı direnme ve hak arama kapasitelerini daha da düşürmektedir.

"Namus" Savunması ve Cezasızlık

Sözleşme, "namus" veya gelenek gibi saiklerle işlenen cinayetlerde bu durumun ceza indirimi nedeni olarak kullanılmamasını şart koşuyordu. Sözleşme'nin iptali, bu tür "töre" veya "namus" cinayetlerinde cezasızlık riskini artırarak, başta kırsalda veya geleneksel yapının güçlü olduğu bölgelerde yaşayan yoksul kadınları daha savunmasız hale getirmiştir.

Koordinasyon ve Bütüncül Politika Eksikliği

Sözleşme, kadına yönelik şiddetle mücadelede tüm kamu kurumlarının (adalet, içişleri, sağlık, aile ve sosyal politikalar, eğitim) eşgüdüm içinde çalışmasını ve bütüncül bir politika izlemesini zorunlu kılıyordu. Sözleşme'nin çekilmesi, bu kurumsal koordinasyonu ve bütüncül yaklaşımı zayıflatmış, politikaların dağınık, yetersiz ve etkisiz kalmasına yol açmıştır. Bu durum, en çok da bu kurumların hizmetlerine en çok ihtiyaç duyan yoksul kadınları etkilemektedir.

Uluslararası Denetim Mekanizması, Veri Toplama ve İzlemenin Kaybı

Sözleşme, GREVIO (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanları Grubu) aracılığıyla uluslararası bir denetim mekanizması sağlıyordu. Çekilmeyle birlikte bu denetim ortadan kalkmıştır. Sözleşme, kadına yönelik şiddet konusunda düzenli ve karşılaştırılabilir veri toplanmasını ve bu veriler ışığında politikaların izlenmesini de şart koşuyordu. GREVIO denetimine son verildiği için bu verileri de denetleyen uluslararası bir mekanizma artık yok. Bu durum, sorunun boyutlarının bilimsel olarak tespit edilmesini ve etkili çözümler üretilmesini zorlaştırarak, kadın yoksulluğunun görünmez kalmasına sebep olmaktadır.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ise yürürlükte olmasına rağmen, uygulamada önemli sorunlar yaşanmaktadır:

- Kanun'un dar yorumlanması ve uygulanması,
- Koruyucu tedbir kararlarının yetersiz denetimi,
- Şiddet mağduru kadınlara yönelik destek hizmetlerinin (sığınma evi, hukuki yardım, psikolojik destek) yetersizliği,
- İlgili kurumlar arasında koordinasyon eksikliği,
- Uygulayıcıların (polis, savcı, hâkim) toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yetersiz eğitimi

bu sorunlardan yalnızca bazılarıdır.

6284'ün dar çerçevesi ve etkin uygulanamaması, İstanbul Sözleşmesi'nin sağladığı bütüncül koruma sisteminin yokluğunda, şiddet mağduru kadınların yoksulluğa sürüklenmesini hızlandırmaktadır (Mor Çatı, 2023).

Kamunun Yükümlülüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

"Aile Yılı" Söylemi: Kadını Bakım Verene İndirgeyen Politikalar

2025 yılının "Aile Yılı" ilan edilmesi ve bu kapsamda yürütülen kampanyalar, devletin kadına bakışını açıkça ortaya koymaktadır: Kadın, öncelikle ve sadece anne ve bakım veren bir aile üyesidir. Bu söylem, kadınları birey olarak değil, aile kurumunun bir parçası olarak görmekte ve onların ekonomik özerkliğini, bireysel haklarını ve toplumsal hayata eşit katılımını ikincilleştirmektedir.

"Aile Yılı" politikalarının kadın yoksulluğunu derinleştiren boyutları ise şöyle:

- Bakım yükünün kadınlara yüklenmesi: "Aile yılı" kapsamında açıklanan politikalar, bakım hizmetlerinin kamusallaştırılması yerine, yine kadınların ücretsiz emeğine dayanmaktadır. "Aile güçlendirme" adı altında kadınların evde kalmasını teşvik eden söylemler, işgücüne katılımı olumsuz etkilemektedir.
- Doğurganlık odaklı politikalar: Nüfus artışını hedefleyen politikalar, kadınları "çocuk yapma" aracı olarak görmekte; kadınların eğitim, kariyer ve bireysel tercihlerini ikincilleştirmektedir.
- Sosyal yardımların aile reisi üzerinden verilmesi: Sosyal yardım programları, kadınları birey olarak değil, "anne" veya "eş" kimliği üzerinden sisteme dahil etmekte; yardımlar çoğunlukla erkek hane reisine veya aile birimine yapılmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımlılığını pekiştirmektedir (Buğra & Keyder, 2006).
- Kreş ve bakım hizmetlerinin yetersizliği: Kamusal kreş ve bakım hizmetlerine ayrılan kaynaklar yetersizdir. Mevcut kreşlerin sayısı, çalışan veya çalışmak isteyen kadınların ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktır. Özel kreşler ise yoksul kadınlar için ulaşılabilir değildir.

"Aile yılı" söylemi, kadın yoksulluğuyla mücadele için gerekli olan birey temelli haklar, kamusal bakım hizmetleri ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları yerine, kadını özel alana hapseden ve yoksulluğu yeniden üreten bir anlayışı yansıtmaktadır.

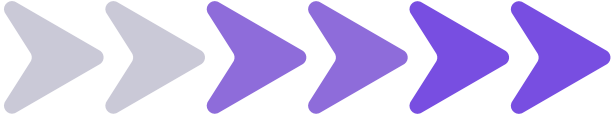
Kamunun Yüklümlüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

Sosyal Yardımların ve Sosyal Politikaların Yetersizliği

Türkiye’de sosyal yardımlar çoğunlukla aile temelli tasarlanmakta, kadın birey olarak değil “aile içindeki bakım sağlayıcı” rolü üzerinden tanımlanmaktadır. Ülkemizde kadın yoksulluğuyla mücadele kapsamında uygulanan sosyal yardım ve sosyal politikalar, yapısal sorunlarla maluldür:

Sosyal Yardımların Niteliği:

- Aile temelli, birey temelli değil: Sosyal yardımlar büyük ölçüde hane temelli ve aile odaklıdır. Kadınlar birey olarak değil, ailenin bir parçası olarak yardıma hak kazanır. Bu durum, kadınların bireysel yoksulluğunu görünmez kılar.
- Hak temelli değil: Sosyal yardımlar, çoğunlukla hayırseverlik bakış açısıyla gerçekleşir. Hedeflenen kişi aktif bir özne değil, “edilgen pasif bir muhtaç” olarak görülmektedir. İhtiyaç odaklılıktan ve haklara erişimi esas almaktan uzak, başvuru ve takdir esasına dayalıdır.
- Yetersiz ve sürdürülemez: Sosyal yardımların miktarı, yoksulluk sınırının çok altındadır. Yardımlar düzenli ve sürdürülebilir olmaktan ziyade, kesintili ve keyfi uygulamalara tabidir.
- Güçlenmeyi destekleyici değil, bağımlılık üretici: Yardımlar, kadınların ekonomik özerkliğinin güçlenmesini destekleyecek, onları istihdama hazırlayacak, beceri kazandıracak bir içerikten yoksundur. Bu yardımlar sadece geçici bir rahatlama sağlayıp kalıcı bir çıkış yolu sunmaz.

Bakım Politikaları:

- Kamusal kreş ve gündüz bakım evleri yetersizdir.
- Yaşlı ve engelli bakım hizmetleri büyük ölçüde aileye, yani kadınlara devredilmiştir.
- Evde bakım desteği gibi uygulamalar, kadınların istihdamını teşvik etmek yerine, onları evde bakım vermeye yönlendirir (yani ücretsiz aile içi bakım yerine düşük ücretli evde bakım).

İstihdam Politikaları:

- Aktif işgücü programları kadınlara yönelik olmakla birlikte, programların niteliği ve istihdama dönüşüm oranı düşüktür.
- Kadın istihdamını teşvik eden sigorta primi destekleri gibi uygulamalar, nicelik odaklı olup, güvenceli ve nitelikli istihdam yaratma konusunda yetersiz kalmaktadır.
- Eşit ücret denetimi yapılmamakta, ücret ayrımcılığına yönelik etkin yaptırımlar uygulanmamaktadır.

Kamunun Yükümlülüklerine ve Politikalarına Bir Bakış

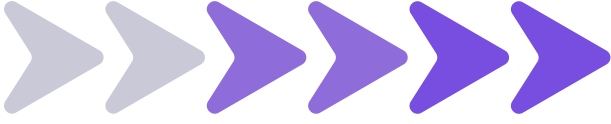
Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Üretme Eksikliği

Yerel yönetimler, kadın yoksulluğuyla mücadelede merkezi hükümete kıyasla daha esnek, ihtiyaç odaklı ve yenilikçi çözümler üretebilme potansiyeline sahiptir. Ancak Türkiye'de yerel yönetimlerin büyük çoğunluğu bu potansiyeli hayata geçirememekte, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yoksun bir hizmet anlayışıyla hareket etmektedir.

Yerel Yönetimlerdeki Temel Eksiklikler:

- Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme eksikliği: Belediye bütçeleri, kadınların ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde hazırlanmamakta, kaynakların kadın-erkek eşitliğini sağlayacak şekilde dağıtımı yapılmamaktadır (Damyanovic, Reinwald & Weikmann, 2013).
- Kadın hizmetlerinin yetersizliği: Kadın danışma merkezleri, kadın sığınma evleri, kreşler, meslek edindirme kursları gibi doğrudan kadınlara yönelik hizmetler, belediyelerin çoğunda yok denecek kadar azdır. Var olanlar ise yetersiz kapasite ve kaynakla çalışmaktadır.
- Katılımcı mekanizmaların yokluğu: Kadınların yerel karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak mekanizmalar (kadın meclisleri, mahalle komitelerinde kadın kotası, bütçe hazırlama süreçlerine kadın katılımı) yaygın değildir.
- Kentsel hizmetlerde toplumsal cinsiyet körlüğü: Toplu taşıma, aydınlatma, parklar, yeşil alanlar, sosyal tesisler gibi kentsel hizmetler planlanırken kadınların ihtiyaçları (güvenlik, erişilebilirlik, bakım yüküyle uyumlu saatler) dikkate alınmamaktadır.
- İstihdam odaklı projelerin yetersizliği: Belediyeler, kadınların istihdama katılımını destekleyecek projeler (mesleki eğitim, girişimcilik desteği, kooperatifleşme, kreş desteği) üretme konusunda yetersiz kalmaktadır.

Oysa yerel yönetimler, kadın yoksulluğuyla mücadelede kritik bir role sahiptir. Spesifik bir örnek olarak, örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Anahtar Kadın Çalışmaları Bütüncül Hizmet Merkezi gibi uygulamaları, yerel yönetimlerin bu alanda neler yapabileceğine dair olumlu örnekler sunmaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023).

“Kaymakamlığa gittim, yalnız bir başına anneyim, geçinemiyorum, bana destek olun devletim bana sahip çıksın dedim. ‘Sigortasız işe gir aldığın yardım kesilmez bunu da ben mi söyleyeyim’ dedi. Açım dedim ya açım, çocuklarım aç. ‘SED alıyorsun ya, devlet seni besliyor ne açlığı’ dedi kovdu beni odasından.”

-E., İstanbul, Kadın, 41 yaşında

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Kadın yoksulluğuyla mücadele, geçici ve palyatif çözümlerle değil, yapısal dönüşümü hedefleyen bütüncül politikalar ile mümkündür. Bu bölümde, acil müdahale alanları, yapısal politika önerileri ve hem uluslararası hem de Türkiye'den iyi uygulama örnekleri sunulmaktadır.

Acil Müdahale Alanları

Kadın yoksulluğunun derinleştiği mevcut koşullarda, aşağıdaki acil müdahale alanlarında aktif ve etkili aksiyonlar alınmalıdır:

Şiddet Mağduru Kadınlar İçin Acil Destek Mekanizmaları

- Sığınma evlerinin sayısının artırılması ve niteliğinin yükseltilmesi (kapasite, personel, psikolojik destek, hukuki danışmanlık).
- Şiddet mağduru kadınlara acil nakit desteği sağlanması.
- Adli süreçlerde ücretsiz hukuki danışmanlık ve avukat desteğinin yaygınlaştırılması.
- Sığınma evinden ayrılan kadınlar için kalıcı konut ve istihdam desteği.

Temel İhtiyaç Desteği

- Yoksulluk sınırının altında yaşayan kadınlar için düzenli, koşulsuz ve yeterli nakit desteği (temel gelir desteği).
- Gıda, barınma, sağlık, ulaşım gibi temel ihtiyaçlara erişimin acilen sağlanması.
- Kamusal ücretsiz kreş hizmetlerinin yaygınlaştırılması (özellikle yoksul mahallelerde).

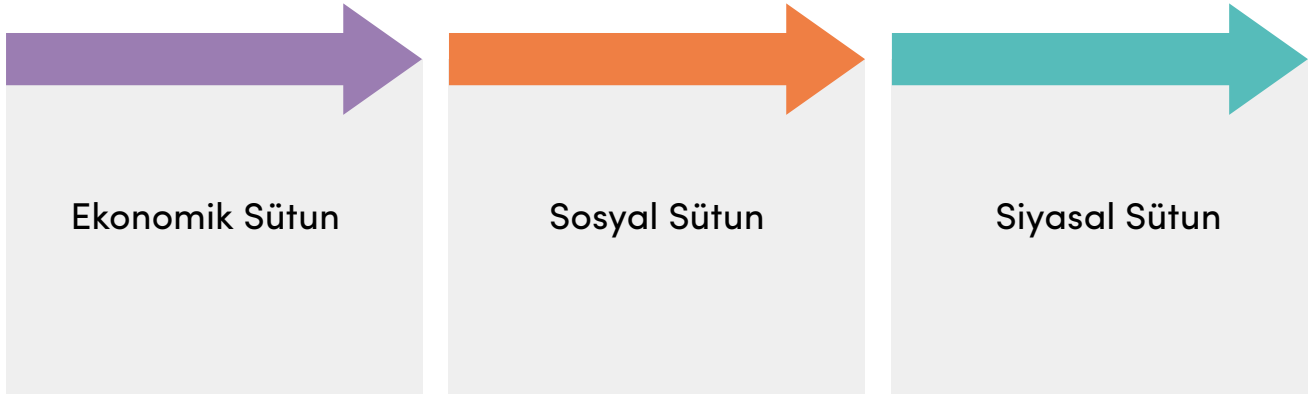
İstihdama Acil Erişim

- Kadınlar için acil istihdam programlarının başlatılması (kamuda ve özel sektörde).
- Kayıt dışı çalışan kadınların kayıtlı hale getirilmesi için teşvik ve denetim mekanizmalarının devreye sokulması.
- Ev eksenli çalışan kadınların sosyal güvenlik kapsamına alınması.

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Yapısal Politika Önerileri

Acil müdahalelerin yanı sıra, kadın yoksulluğunu kalıcı olarak ortadan kaldıracak yapısal politika reformları hayata geçirilmelidir. Bu reformlar üç ana sütun üzerine inşa edilmelidir:

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Ekonomik Sütun

Eşit İşe Eşit Ücretin Sağlanması

Ücret şeffaflığı yasının çıkarılması (işletmelerin cinsiyet temelli ücret verilerini düzenli olarak açıklaması zorunluluğu).

Büyük ölçekli işyerlerinde düzenli cinsiyet temelli ücret değerlendirmelerinin zorunlu hale getirilmesi.

Ücret ayrımcılığı durumunda uygulanacak yaptırımların caydırıcı hale getirilmesi.

Eşit ücret denetim mekanizmalarının kurumsallaştırılması.

Kadın İstihdamının Nitelikli ve Güvenceli Hale Getirilmesi

Kadın istihdamını teşvik eden prim desteklerinin, güvenceli ve nitelikli istihdam yaratan işletmelere yönlendirilmesi.

Kadınların yüksek ücretli ve erkek egemen sektörlere (teknoloji, mühendislik, yapay zeka vb.) erişimini destekleyen eğitim ve mentorluk programları.

Mesleki eğitim programlarının, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre güncellenmesi ve kadınlara özel kotalar ayrılması.

Kadın girişimciliğinin desteklenmesi (özellikle "kadın işi" olarak görülmeyen alanlarda).

Sosyal Güvenlik Reformu

Bakım emeğinin sosyal güvenlik sistemine dahil edilmesi (bakım veren kadınlara emeklilik hakkı, sağlık sigortası vb.).

Kayıt dışı çalışan kadınların kayıtlı hale getirilmesi için özel programlar.

Yarı zamanlı çalışan kadınların sosyal güvenlik haklarının iyileştirilmesi.

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Sosyal Sütun

Kamusallaştırılmış Bakım Hizmetleri

Yaygın, ücretsiz ve nitelikli kreş ve gündüz bakım evlerinin kurulması (özellikle yoksul mahallelerde ve organize sanayi bölgelerinde).

Yaşlı ve engelli bakım hizmetlerinin kurumsallaştırılması ve yaygınlaştırılması.

Bakım hizmeti çalışanlarının (çoğunluğu kadın) çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ücretlerinin artırılması.

Okullarda tam gün eğitime geçilmesi ve okul sonrası etkinliklerin yaygınlaştırılması.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Tüm kamu harcamalarının kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkilerinin analiz edilmesi.

Kaynakların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde tahsis edilmesi.

Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulamalarının yaygınlaştırılması.

Sosyal Yardım Sisteminin Dönüştürülmesi

Hane temelli yardımlardan, birey temelli haklara geçiş.

Yardımların doğrudan kadının kendi adına açılmış banka hesabına yatırılması.

Yardımların, kadının ekonomik özerkliğini güçlendirecek (eğitim, istihdam, girişimcilik) programlarla entegre edilmesi.

Koşullu yardım uygulamalarının gözden geçirilmesi, kadınlar üzerindeki denetleyici ve yük bindirici etkisinin azaltılması.

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Siyasal Sütun

Kadınların Siyasal Temsilinin Artırılması

Parlamentoda ve yerel meclislerde kadın kotası uygulanması (örneğin, Rwanda'daki gibi %50 kota).

Siyasi partilerin kadın adayları desteklemesi için teşvik mekanizmaları.

Kadın adayların finansal ve eğitimsel desteklerle siyasete katılımının teşvik edilmesi.

Kadınların Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı

Kamu kurumlarının yönetim kurullarında, üst düzey pozisyonlarında kadın kotası.

Yerel yönetimlerde kadın meclisleri, mahalle komitelerinde kadın kotası gibi katılımcı mekanizmaların kurulması.

Sendikalar, meslek odaları, işveren örgütleri gibi sivil toplum kuruluşlarında kadın temsilinin artırılması için teşvikler.

Kurumsal Reformlar

Tüm kamu kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği birimlerinin kurulması ve güçlendirilmesi.

Kamu personeline toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda zorunlu ve düzenli eğitimler verilmesi.

Kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet vakalarını izleyecek bağımsız bir denetim mekanizması kurulması.

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Uluslararası İyi Uygulama Örnekleri

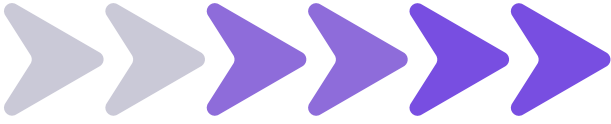
Kadın yoksulluğuyla mücadelede dünyada başarılı örnekler bulunmaktadır. Bu örnekler, Türkiye için de yol gösterici olabilir:

Bogotá, Kolombiya – Bakım Blokları (Manzanas del Cuidado)

- Bogotá Belediyesi, yoksul mahallelerde "Bakım Blokları" adı verilen merkezler kurmuştur.
- Bu merkezlerde, kadınlar çocuk, yaşlı ve engelli bakımını ücretsiz olarak devlete bırakabilmekte, bu sürede mesleki eğitim alabilmekte, iş arayabilmekte, spor yapabilmekte veya dinlenebilmektedir.
- Merkezler, aynı zamanda hukuki danışmanlık, psikolojik destek ve istihdam danışmanlığı da sunmaktadır.
- Bu model, kadınların zaman yoksulluğunu azaltarak işgücüne katılımını artırmış ve yoksulluktan çıkışlarına destek olmuştur (UN Women, 2021).

Viyana, Avusturya – Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadın Dostu Kent Politikaları

- Viyana, 1990'lardan bu yana "kadın dostu kent" politikaları uygulamaktadır.
- Toplu taşıma, parklar, aydınlatma, kaldırımlar, sosyal konutlar gibi tüm kentsel hizmetler, kadınların ihtiyaçları dikkate alınarak planlanmaktadır (örneğin, toplu taşıma saatlerinin kadınların bakım yüküne göre düzenlenmesi, parkların ve yürüyüş yollarının güvenli ve aydınlık olması).
- Belediye bütçesi, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ilkesiyle hazırlanmakta, tüm harcamaların kadınlar ve erkekler üzerindeki etkisi analiz edilmektedir.
- Bu politikalar, kadınların kentsel yaşama eşit katılımını sağlamış, işgücüne katılım oranlarını artırmış ve yoksulluk riskini azaltmıştır (Damyanovic, Reinwald & Weikmann, 2013).

İsveç – Birey Temelli Sosyal Haklar ve Ebeveyn İzni

- İsveç'te sosyal haklar, hane temelli değil, birey temellidir. Kadınlar, birey olarak sosyal güvenceye, sağlık hizmetlerine, emeklilik hakkına sahiptir.
- Ebeveyn izni, her iki ebeveyn için de bireysel, devredilemez ve ücretlidir (480 gün, bunun 90 günü babaya özeldir, devredilemez). Bu, bakım yükünün paylaşılmasını teşvik eder.
- Kamusal kreş hizmetleri yaygın, kaliteli ve ücretsizdir. Çocuk bakımı, devletin sorumluluğu olarak görülür.
- Bu politikalar, kadınların işgücüne katılım oranını çok yüksek düzeye çıkarmış, ücret eşitsizliğini azaltmış ve kadın yoksulluğunu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (OECD, 2021).

Rwanda – Siyasal Temsilde Kadın Kotası

- Rwanda, 2003 yılında anayasal bir düzenlemeyle parlamentoda kadınlar için %30 kota getirmiş, bu oran fiilen %60'ın üzerine çıkmıştır.
- Kadınların siyasal temsiline artması, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda güçlü yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır (miras hakkı, toprak mülkiyeti, şiddetle mücadele yasaları).
- Kadın milletvekilleri, bütçeden kadınlara ayrılan payın artırılması, kız çocuklarının eğitimi, kadın sağlığı, bakım hizmetleri gibi konularda etkili politikalar üretmiştir (Krook, 2009).

Çözüm, Politika, Model ve İyi Uygulama Örnekleri

Türkiye'den İyi Uygulama Örnekleri

Türkiye'de de kadın yoksulluğuyla mücadelede ilham verici uygulamalar bulunmaktadır. Bu örneklerin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi – Anahtar Kadın Çalışmaları Bütüncül Hizmet Merkezleri

- İzmir Büyükşehir Belediyesi, yoksul mahallelerde "Anahtar Kadın Çalışmaları Bütüncül Hizmet Merkezleri" kurmuştur. Bu merkezlerde kadınlara mesleki eğitim, el sanatları kursları, okuma-yazma kursları, psikolojik danışmanlık, hukuki danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır.
- Bu merkezler aynı zamanda kadınların bir araya geldiği, dayanıştığı, sorunlarını paylaştığı sosyalleşme alanları olarak işlev görmektedir.
- "Anahtar Hizmet Merkezi", kadınlara iş danışmanlığı, mesleki eğitim ve kooperatifleşme desteği sunarak istihdama erişimlerini kolaylaştırmaktadır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çok yönlü çalışmalar gerçekleştirilen merkezde, danışmanlık hizmetlerinden meslek kurslarına, kooperatifçilik, istihdam ve girişimcilik eğitimlerinden, sportif ve kültürel çalışmalara kadar pek çok hizmet bir arada yürütülmektedir. (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2023).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı – Bütüncül Destek Modeli

- Mor Çatı, şiddet mağduru kadınlara sığınma evi hizmetinin yanı sıra, hukuki danışmanlık, psikolojik destek, sosyal hizmet danışmanlığı ve dayanışma grupları gibi bütüncül bir destek sunmaktadır.
- Kadınların sığınma evinden ayrıldıktan sonra da takibi yapılmakta, kalıcı konut ve iş bulmalarına destek olunmaktadır.
- Mor Çatı'nın deneyimleri, şiddet ve yoksullukla mücadelede bütüncül yaklaşımın önemini göstermektedir (Mor Çatı, 2023).

Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG) – Politika İzleme ve Savunuculuk

- KEİG, kadın istihdamı ve yoksulluğu konusunda politika izleme, araştırma ve savunuculuk çalışmaları yürüten bir platformdur.
- Platform, düzenli olarak kadın istihdamına ilişkin verileri derlemekte, raporlar yayımlamakta, politika önerileri geliştirmekte ve kamuoyu oluşturmaktadır.
- KEİG'in çalışmaları, kadın yoksulluğu konusunda veriye dayalı politika geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (KEİG, 2023).

Sonuç

Bu bilgi notunda ortaya koyduğumuz gibi, kadın yoksulluğu bir kader, bir istisna ya da bireysel bir talihsizlik değildir. Derinleşen bir toplumsal krizdir ve bütüncül politika müdahalesi gerektirir. Yoksulluk, yalnızca gelir eksikliği değil; kadınların yaşam hakkını, sağlığa ve eğitime erişimini, insana yakışır işte çalışma imkânını ve karar alma süreçlerine katılımını sistematik biçimde daraltan görünmez bir kuşatmadır. Bu kuşatma, fırsatları budar, sesi kısar ve eşitsizliği kuşaktan kuşağa devreder.

Kadın yoksulluğu, aynı zamanda bir insan hakları ihlalidir. Devlet, uluslararası sözleşmeler ve anayasa gereği, kadınların yoksulluktan azade olması, ekonomik ve sosyal haklarının güvence altına alınması konusunda birinci derecede sorumludur. Ancak Türkiye'de izlenen politikalar—hayırseverlik yaklaşımı, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme, "Aile Yılı" söylemiyle kadını bakım verene indirgeyen yaklaşım, yetersiz sosyal yardımlar, toplumsal cinsiyet körü yerel politikalar—bu sorumluluğun gereğini yerine getirmekten uzak olduğu gibi, yoksulluğu derinleştirici bir etki yaratmaktadır.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde meselemiz yalnızca "yoksulluğa son" demek değildir. Hedefimiz, kadınların yaşamdan sağlığa, eğitimden çalışmaya ve karar alma süreçlerine kadar tüm insan haklarından adil ve onurlu biçimde yararlandığı bir düzeni inşa etmektir.

Bu düzenin inşası için:

- Ekonomik politikalar, eşit ücret, güvenceli istihdam ve sosyal güvenceyi merkeze almalı,
- Sosyal politikalar, bakım hizmetlerini kamusallaştırmalı ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi hayata geçirmeli,
- Siyasal politikalar, kadınların karar alma mekanizmalarına eşit katılımını sağlamalıdır.

Sonuç

Yerel yönetimler, merkezi hükümete kıyasla daha esnek ve yenilikçi çözümler geliştirebilir. Bogotá'nın Bakım Blokları, Viyana'nın kadın dostu kent politikaları, İzmir'in Anahtar Kadın Çalışmaları Bütüncül Hizmet Merkezi gibi iyi uygulama örnekleri, bu potansiyelin hayata geçirilebileceğini göstermektedir. Bu örneklerin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi için siyasi irade ve kaynak ayrılması şarttır.

Kadın yoksulluğu, yalnızca kadınların sorunu değildir. Bu, tüm toplumun kalkınmasını, refahını ve geleceğini etkileyen bir sorundur. Kadınların ekonomik özerkliği güçlendikçe, ailelerin refahı artar, çocukların eğitim ve sağlık olanakları iyileşir, toplumsal dayanışma güçlenir. Yoksulluk değil; sosyal devlet, haklarını gözettiği kadını bir birey olarak içeren toplum anlayışı ve demokrasi derinleşir.

Bu nedenle, kadın yoksulluğuyla mücadele, yalnızca bir hak meselesi değil; Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınması, toplumsal barışı ve demokratik geleceği açısından da stratejik bir zorunluluktur.

Kaynakça

- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2006). Sosyal politika yazıları. İletişim Yayınları.
- Council of Europe. (1961). Avrupa Sosyal Şartı.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine. University of Chicago Legal Forum, 139-167.
- Damyanovic, D., Reinwald, F., & Weikmann, A. (2013). Gender mainstreaming in urban planning and urban development. Vienna University of Technology.
- Durmaz Bodur, N. (2023). Farklı gelir gruplarındaki kadınların ortak sorunu: Bakım krizi. İktisat ve Toplum, Sayı: 149.
- Fraser, N. (2016). Contradictions of capital and care. New Left Review, 100, 99-117.
- Hooks, B. (1984). Feminist theory: From margin to center. South End Press.
- International Labour Organization (ILO). (1951). Eşit Ücret Sözleşmesi (No. 100).
- International Labour Organization (ILO). (1958). Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi (No. 111).
- International Labour Organization (ILO). (2020). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve insana yakışır iş. Ankara: ILO.
- International Labour Organization (ILO). (2022). Care at work: Investing in care leave and services for a more gender-equal world of work. Geneva: ILO.
- International Labour Organization (ILO). (2024). World Employment and Social Outlook: Trends 2024. Geneva: ILO.
- International Labour Organization (ILO) & World Health Organization (WHO). (2022). The gender pay gap in the health and care sector. Geneva: ILO/WHO.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2023). Kadın çalışmaları ve sosyal politikalar faaliyet raporu. İzmir: İBB Yayınları.

Kaynakça

- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEİG). (2013). Ev eksenli çalışan kadınlar: Görünmeyen emeğin görünür kılınması. İstanbul: KEİG Yayınları.
- Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEİG). (2023). Kadın istihdamı göstergeleri 2023. İstanbul: KEİG Yayınları.
- Krook, M. L. (2009). Quotas for women in politics. Oxford University Press.
- Lister, R. (2004). Poverty. Polity Press.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2023). 2023 faaliyet raporu. İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- OECD. (2021). Gender equality in education, employment and entrepreneurship. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022). The role of firms in the gender pay gap. Paris: OECD Publishing.
- Sen, A. (1999). Development as freedom. Oxford University Press.
- TÜİK. (2024). İstatistiklerle Kadın, 2024. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2025). Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2024. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- UN Women. (2021). Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2021. New York: United Nations.
- UN Women. (2024). Türkiye'de istatistiklerle kadın 2024. Ankara: UN Women.
- UNESCO/OECD/IDB. (2022). The effects of AI on the working lives of women. Paris: UNESCO Publishing.
- United Nations (UN). (1979). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).
- United Nations (UN). (2015). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.
- World Economic Forum (WEF). (2024). Global Gender Gap Report 2024. Geneva: WEF.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü Bilgi Notu Derin Yoksulluk Ağı, 2026.

Bu bilgi notu, Derin Yoksulluk Ağı gönüllülerinin katkılarıyla hazırlanmıştır. Kadın yoksulluğuna karşı mücadelede başta kadınlar olmak üzere dayanışma içinde olduğumuz herkese teşekkür ederiz.

açıkalan

DERİN
YOKSULLUK
AĞI

Açık Alan Derneği'nin girişimidir.

 www.derinyoksullukagi.org

 derinyoksullukagi@acikalandernegei.org

 [derinyoksullukagi](https://www.instagram.com/derinyoksullukagi)